

KRVAVE GODINE (V.)*

► Piše: dr. fra Ivo Sivrić

VIII. HERCEGOVAČKI FRANJEVCI: ŠIROKOBRIJEŠKI PROFESORI I »USTAŠOVANJE«

3. Sukob fratara s ustaškim režimom

Najjači i najodlučniji čimbenik pri opiranju i ometanju ustašama bio je moral hrvatskog naroda. Hrvatski kler širom Hrvatske kao i hrvatski narod, općenito, opro se ustaškim nevaljalim metodama kao i praksi. Već je ranije spomenuto nekoliko slučajeva, gdje se nije ostalo pri izrečenim i napisanim protestima nego se stupilo u akciju pri spasavanju Srba. Takozvano pokršćavanje Srba nije ništa drugo bilo nego zapravo spasavanje njihovih života, gdje bi svećenik izdao neku cedulju da je dotična osoba stupila u katoličku Crkvu. Niti se je od te, tobože, primljene čeljadi u katoličku Crkvu tražilo a niti očekivalo, da dolaze na svetu misu i primanje svetih sakramenata. To je bila samo forma za sprečavanje većega zla. Mostarski biskup fra Alojzije Mišić, iza kako je saznao za bacanje ljudi u jame i u nekim slučajevima ubijanje, napisao je vrlo oštro pismo, u kojem je strahovito osudio sve ove zločine i

I fratri i narod žarko su pozdravili rađanje hrvatske države. Međutim, isto su tako žarko odbijali sve nevaljalo što je netko činio u njezino ime. U tome im se pridružio i mjesni biskup Mišić. Svi zajedno nastojali su štiti i pomagati progonjene.

pismo poslao na sve urede, da se pročita u svim crkvama. Biskup Mišić je izložio, što znači ubiti čovjeka. On je također spomenuo, da se svima onima, koji su u tim zločinima sudjelovali, uskrati odrješenje u svetoj ispovijedi. Osim ovoga, on je također protestirao kod civilnih vlasti da se to smjesta obustavi. Zanimljivo, da ni biskup Mišić u svojim pismima, kao ostali, ne govori a niti piše kao što to rade srpski patrijarh Pavle, vladike i ostali Srbi, da su sve zaraćene strane krive. Protesti i osude su upućene direktno na Hrvate. Ne traže se uzroci koji su do toga doveli kao ni to da li su Srbi bili oni koji su prvi započeli sa zločinima. Mi se moramo kajati za svoje grijeha, a neka se opet drugi kaju za svoje.

Sigurno je jedan od najvatrenijih hrvatskih rodoljuba bio dr. fra Oton Knezović, profesor na Širokom Brijegu. On je bio promicatelj i najjači zagovornik hrvatske državnosti. Ali kad se suočio s nedjelima nekih ustaša, on se junački digao protiv toga, bez obzira, koliko je volio uspostavu hrvatske države, pa čak da bi mogao i životom platiti. Na 20. srpnja 1941., župnik sa Posušja pozvao ga je, da drži pučku misu. Na toj svetoj misi bilo je sigurno par tisuća naroda. U svojoj propo-

vijedi žestoko je napao sve one koji su sudjelovali u zločinima i javno ih osudio. Naravno, da je njegova povijed bila po volji svim prisutnima, ali je ražestila mjesne vlasti, zapravo one koji su u tom sudjelovali. Odmah iza svete mise – ne mislim da je ručao – morao je bježati odatle u samostan na Široki Brijeg, jer su ga htjeli uhapsiti. Ovaj slučaj fra Otona Knezovića bio je poznat diljem Hercegovine, a i nekom dijelu dalmatinske Zagore. Dokumentirana knjiga *Komunizam u zapadnoj Hercegovini*. Ne sjećam se imena pisca. Znam sudeći po prezimenu, da je Musliman iz Ljubuškog. On opisuje ovaj događaj s Posušja. Donosi potjernicu za fra Otonom Knezovićem i da se isti ima zatvoriti i privesti na sud. Ova je potjernica nađena u službenim aktima na Posušju. Jasno, da su fra Otonu Knezoviću bili mnogo važniji zako-

* Izvadci. Tekst donosimo u izvorniku jer vrijedi kao svjedočenje sa svim svojim subjektivnostima. Ispravljene su samo očite pogreške.

ni Božji, negoli NDH, iako je, tako reći, čeznuo za hrvatskom državom.

Izlišno je govoriti da je za vrijeme 2. svjetskog rata život bio težak i riskantan. Ovo je svatko znao, tko je živio u onim teškim vremenima, kad je ljudski život bio neprestano izložen opasnosti. Zamislite: tu su bile dvije hrvatske vojske, ustaše i domobrani. A još su tim prostorima krstarile talijanske i njemačke oružane snage. Dalmacija i Hercegovina sve do Ivan-sedla bile su okupirane od Talijana. Između Talijana i nas Hrvata dolazilo je do oštrih nesporazuma. Talijanske vlasti nisu dozvolile da dođe hrvatska vojska, na primjer u Hercegovinu pa posebno u Imotsku krajinu. Kroz cijelo vrijeme talijanska vojska je okolo vodila četnike. Eto, koliko su nam bili »saveznici« i prijatelji. Da dovedu par hrvatskih vojnih jedinica u Hercegovinu i Imotski, morali su ih dopremiti u »krmak wagonima«.

Evo samo par primjera, da naši potomci mogu vidjeti, kako se tada živjelo. Talijani su pet ili šest hrvatskih mladića pohvatili, zatvorili i osudili ih na smrt. Smrtna kazna je izvršena. Bio je s tim našim ljudima kao svećenik profesor fra Vojislav Mi-

kulić sa Širokog Brijega. Toliko je ta NDH bila »moćna«, da nije mogla spasiti od smrti svoje rodoljube. Talijani su zatvorili župnika iz Gorice fra Serafina Dodiga i njegova kapelana fra Veselka Milasa, tobože, da su našli oružje na groblju koje je bilo tik do župnog stana. Bili su zatvoreni u Imotskom, i tu osuđeni na smrt strijeljanjem. Život im je spasio gvardijan iz Imotskog samostana fra Ćiro Ujević, koji je klečao pred talijanskim zapovjednikom, da im poštedi život. Konačno je i pošteđen.

Iza kako su bili pušteni na slobodu, fra Veselko Milas je otišao u Slavonski Brod, a fra Serafin Dodig se povukao u samostan na Humac, gdje je dočekao dolazak partizana. Kasnije su ustaše optužile fra Serafina Dodiga, da je surađivao s partizanima, pa kad su ponovo ustaše zauzele Ljubuški i Humac, fra Serafin je morao bježati s partizanima, da si spasi život od ustaša.

Nastojalo se pomoći, smiriti narod, da se ne čini zlo. Misleći o ovim stvarima, prisjetih se nekih događaja, koji su vrijedni spominjanja i sjećanja. Negdje 1943. godine, Mile Bilić, geodet, pričao mi je u Zagrebu jedan svoj vrlo ugodan doživljaj. Isti

mi je događaj, dosta godina kasnije, pripovjedio ing. Frano Kordić u svojoj kući, u Lakelandu u Floridi. Naime, bilo je to u svibnju 1941., kad je dr. fra Leon Petrović, u svojstvu generalnog vikara zamjenika biskupa A. Mišića iz Mostara, došao u Zagreb na biskupsku konferenciju. Fra Leonovi seljani dr. Andrija Artuković, dr. Jozo Dumandžić (oba ministra u NDH), ing. Frano Kordić i geodet Mile Bilić, koji se oženio fra Leonovom bratanom, priredili su svečanu večeru za fra Leona. Obojica su (i M. Bilić i F. Kordić) pričali, kako ih je fra Leon savjetovao. Zanimljivo, da su rečena dvojica citirali – neovisno jedan od drugoga – jednu fra Leonovu rečenicu od riječi do riječi: »Dečki moji, pazite što i kako radite, jer se povijest piše«. Fra Leon kao povjesničar »zasvirao je na povijesnu žicu«, da ih upozori na njihovu odgovornost pred poviješću i hrvatskim narodom.

Ovi zločini i nevaljaštine kritizirane su i javno i privatno. Nerijetko sam čuo, gdje se govori: »Bog će nas kazniti«. Vjerojatno, nitko nije s tolikom jačinom glasa i temperamenta protestirao protiv ustaških zločina kao fra Silvestar Vasilj, 1941. godine. Njega smo redovito zvali Šelo, a već mu je bilo nešto preko 70 godina. Bio je u samostanu na Humcu, u penziji. On je vidio, odnosno čuo je za ubijanja Srba u njegovoj neposrednoj blizini. Također je nedaleko od samostana, na bajeru uz Trebižat, ubijen liječnik iz Ljubuškog dr. Lukač, čiji je otac u Mostaru bio naš fratarski liječnik. Bili su Židovi. Ne znam što je bilo s Lukačem u Mostaru. Kako već ranije napomenuh, sve se ovo bolno i stravično dojmalo naroda, a posebno fra Šele i drugih fratara. Kad bi se on »razgalamio«, onda bi koji fratar, da ga smiri, rekao: »Eto Bobana«. Onda bi se smirio. Možda je i sam bio malo poplašten. A kad bi ga upitali, što znači ono »U« na ustaškoj kapi, odgovorio bi dosta šaljivo da ono »U« znači: »Uhu ti ga njegovoj glavi«.

U Konjicu 1942.

Sjede: civil?, fra Bogdan Ćubela

Stoje s lijeva: fra Nikola Ivanković, don ???, civil?, fra Trpimir Musa, civil?

U pozadini: fra Branko Marijić, fra Slavko Luburić, fra Jenko Vasilj, fra Krsto Ravlić

...

5. Službe fratara za vrijeme rata u NDH

Na Cvjetnu nedjelju, 6. travnja 1941. godine, sile Osovine su napale Jugoslaviju. Na gore rečeni datum, talijanski su zrakoplovi napali Mostar, posebno zrakoplovno uzletište Bišće. Taj cijeli dan talijanski su zrakoplovi lijetali iznad Mostara i okolnih mjesta. Nisu taj dan bacali bombe osim na Bišće, kako je već rečeno.

Na samu Cvjetnu nedjelju, odmah iza doručka, otac provincijal u dogovoru s našim mešтром i drugim fratrima raspodijelili su nas bogoslove po raznim župama i samostanima, te da se smjesta uputimo na određena mjesta. Bila je velika bojazan od srpskih četnika, da ne bi napali samostan u Mostaru i nas masakrirali, pa su nas zato poslali iz Mostara u zapadnu Hercegovinu, gdje nije bilo opasnosti, jer je tu nacionalno i vjerski homogeno žiteljstvo, naime, Hrvati-katolici. Što više, Mostar je ne samo strateško mjesto nego je tu bila ogromna vojska, pa

je bilo opravdano očekivati i bojati se, da bi taj grad bio meta njemačkih i talijanskih napada.

Par dana kasnije Talijani su bombardirali našu župsko-samostansku crkvu. Dobar dio zida sa pročelja bio je srušen, što su kasnije brzo popravili. Bomba je pala na crkvu dok su fratri molili časoslov na koru. U toj grupi fratara na koru bio je i fra Jerko Karačić, mostarski župni pomoćnik. On nam je pričao, kako je iza strahovite eksplozije i pošto se slegao dim od velike prašine, izgledalo vani. On je pogledao iza sebe i vidio da nema zida, a on je stajao na daski. Da se kojim slučajem samo malo pomakao, pao bi u crkveno dvorište.

Ja sam bio poslan u župu Vitinu s fra Slobodanom Lončarom koji je već bio svećenik. U Vitini smo ostali od tri do četiri tjedna, i onda se vratili u Mostar i nastavili studij. Svuda među narodom vladala je velika uzbuđenost. Hrvatska je država proglašena, što je u narodu proizvelo veliko veselje ali i dobru dozu neizvjesnosti, jer je rat još bio u jeku. Već prvih dana naišle su talijanske motorne jedinice od Splita. Narod ih je oduševljeno pozdravljao, ne znajući kakvi su megalomani i gadovi od ljudi, što će tek kasnije iskusiti. U Dalmaciji sigurno nije bilo ovoga oduševljenja prema Talijanima. Konačno su dolazili i njemački motorizirani odredi, koje su Hrvati s oduševljenjem dočekali. Čak su neki Hrvati od radosti i ushićenja skakali na njemačke tenkove i bacali na nje cvijeće. Narod je

Hrvatski je narod gajio lijepo osjećaje prema Nijemcima, ponajprije zbog iskustva s Austrijom. Njezina je uprava ostala u divnom sjećanju Hrvatima u BiH. Oslobodila ih je od turskoga jarma, donijela im određenu slobodu, napravila ceste i željeznicu, sagradila škole, lijepo se odnosila prema saditeljima duhana, proizvođačima vina i drugih proizvoda.

bio žedan slobode i vlastite državnosti pa, uslijed hrvatske naivne predratne propagande, narod je gledao svoje osloboditelje u Nijemcima i Talijanima, zapravo da nam oni donose sve što želimo.

Slijedeća stvarnost zaslužuje, da ju se spomene za pokoljenja. Hrvatski narod, posebno u Bosni i Hercegovini, imao je velike simpatije a i poštovanje prema Nijemcima putem svojih iskustava u Austriji. Njima je austrijska uprava ostala u divnom sjećanju. Austrijanci su bili oni, koji su nas oslobodili od turskog jarma, 1878. godine, donijeli nam neku slobodu, napravili su nam nešto cesta kao i željeznicu, sagradili nam škole, pa se, može se reći, i dobro živjelo: plaćali nam dobro duhan, vino i druge proizvode. Najviše im je ostalo u sjećanju red i poredak, koji im je Austrija donijela: smatralo ih se ljudima. Toliko sam puta čuo od naroda: »Da ti je glava od zlata, ništa ti se nije dogodilo«.

Neću pretjerati, ako reknem da je hrvatski puk žalio za Austrijom i stvar-

no priželjkivao njezin povratak, osobito odkada su iskusili gedžu, od 1918. godine. Austrijska uprava ulila je u narod neki ponos. Gledano iz današnjeg doba i današnjih krvavih zbivanja, možda je hrvatska narodna duša instinktivno osjetila kamo spada, gdje bi trebala živjeti, čak je, vjerujem, bila u pravu. Izgleda mi da je hrvatska inteligencija išla u raskorak sa svojim narodom: ona nije bila nimalo pragmatična, dosta je sanjerala i zanosila se za nekim idejama, koje nisu imale dodirnih točaka sa svojim pukom. Ukratko, nisu znali saslušati i razumjeti narodnu dušu.

Hitlerova provala i napad na Jugoslaviju bila je pozdravljena od hrvatskog naroda. Hrvatske narodne mase nisu mnogo, skoro ništa, znale o nacizmu pa ni o fašizmu. Sve im je ovo bilo strano i tuđe. Malo se o tim stvarima kod nas pisalo, pa se nije ni znalo o njihovoj opasnosti. Glasilo hrvatske skrajne desnice *Hrvatski narod*, čiji je glavni urednik i ideolog bio dr. Mile Budak, bilo je otvoreno za Njemačku i njezine planove. Ne znam, da li su tako pisali iz uvjerenja, ili da se svide Nijemcima. Našli su se na zajedničkoj točki i Nijemci i Hrvati. I jedni i drugi željeli su sve versajsko raskidati. Hrvati su najviše željeli da im je uništiti Jugoslaviju, jer je hrvatski narod smatrao Jugoslaviju svojom tamnicom.

Sjećam se, kad je Njemačka napala Poljsku i kad je *Hrvatski narod* ovo odobravao, dr. fra Didak Burić, profesor sa Širokog Brijega, napisao je protestno pismo, zapravo je to bio protestni esej, koje je urednik *Hrvatskog naroda* uvrstio i to na drugoj stranici. Fra Didak je studirao u Krakovu slavistiku pa je Poljsku zavolio.

Povratimo se prilikama u Hrvatskoj, u mjesecu travnju 1941. Tada se je pod Hrvatskom razumijevala i Bosna i Hercegovina. Općenito govoreći, nije bilo značajnijih nereda na predjelima Hrvatske, čak se i red ubrzo uspostavio. U zapadnoj Hercegovini, zapravo na granici istočne i zapadne, bilo je nereda oko Mostara i Čapljine. Dolazilo je i do manjih okršaja između vojske i Hrvata. Jedan dio Hrvata pograbio je puške i otišao u pravcu prema Mostaru i Čapljini,

da brane svoje Hrvate. Koliko se sjećam, s ovim hrvatskim borcima otišli su u službu kao svećenici don Jure Vrdoljak, župnik iz Studenaca, tik do Čapljine, i fra Nikola Ivanković. Ne znam, gdje je on tada bio namješten. Prigodom pada Jugoslavije, u travnju, bilo je nešto provala u trgovine u Mostaru i Čapljini, ali je to odmah zaustavljeno.

Jugoslavenska armija, jugoslavenske oružane snage, čini se da su kapitulirale, prije nego je rat započeo, zapravo prije negoli su bile napadnute. Rezerva je bila pozvana pod oružje. Neki se hrvatski rezervisti nisu ni odazvali, misleći, da je to već svršeno. Neraspoloženje i nesloga svuda je bila očita. Duh u armiji, vjerojatno i u drugim rodovima vojske, bio je kao da su vojnici osjećali: nema se za što boriti, nema se što braniti. Sigurno je uvelike pridonijelo rasulu jugoslavenske vojske i stvarnost, da su Hrvati, a i drugi, sabotirali. Hrvati su, osim toga razoružavali jugoslavensku vojsku. Bilo je slučajeva da su neki Hrvati pri razoružavanju vojske i poginuli. Ubili su ih srpski vojnici, koji nisu mogli smisliti, da se ta vojska sramotno raspada. Tako je, koliko se sjećam, ubijen brat fra Vilima Primorca negdje kod Žitomislića.

Vojnici su bježali, odnosno odlazili su svojim kućama. Sjećam se, da je naišlo srpskih vojnika kroz Vitinu, koji su bili na putu svojim kućama. Tu su bili zaustavljeni i smješteni u jednu kuću, jer su još bili neredi u Čapljini. Bili su lijepo tretirani. Dr. fra Bono Jelavić, mjesni župnik, budno je pazio, da bude sve na kulturnoj i kršćanskoj visini. Koliko se sjećam, bilo je i u drugim mjestima, gdje su se svećenici ovako ponijeli kao fra Bono. Ovo je trajalo tek par dana, a iza toga su civili preuzeli vlast.

Prvih tjedana NDH, jedini od hercegovačkih franjevaca, koji je obnašao ustašku službu, bio je fra Šimo Ančić. Ne sjećam se gdje je bio župnikom kad je bila proglašena NDH, na 10. travnja. Fra Šimo je bio ili ustaški tabornik ili ustaški logornik u Tomislavgradu. Značajno je pripomenuti, da se fra Šimo primio ustaške službe, iako je uvijek bio gorljivi HSS-ovac. Jasno je da za fra Šimu nije bilo razlike između HSS i ustaša: tu

je hrvatska država. Pričalo se kad su komunisti zatvorili fra Šimu 1945. godine, i kad su ga izveli na suđenje, da ga je sudac upitao: zašto se je primio službe ustaškog tabornika? Odgovorio je: »Netko je i to morao biti«.

Pripovijedit ću jedan istinski događaj o fra Šimi Ančiću. Fra Šimo, uza svu svoju umnu bistrinu, posjedovao je i naivnost koja je proizlazila iz njegove istinske bezazlenosti. Sjećam se fra Šimina dolaska u Zagreb, zimi 1944. godine. Uza svoje stvari donio je još jedan paket, u kojem su bila dva-tri para ženskih čarapa veličine »najlonka«. Kad sam ga upitao, što je u tom paketu, rekao mi je da su to čarapi za gospođu dr. Andrije Artukovića. Artuković je bio njegov đak u gimnaziji na Širokom Brijegu. Moje nastojanje, da ga razuvjerim da to ne daje Artukovići, jer ona to neće nositi, ona je delikatna »Švabica« – nije ništa koristilo. Čarapi su bili opleteni od grube duvanjske pređe. On je meni stalno ponavljao, da će ju ti grubi čarapi čuvati od nahlade i drugih bolesti, pa će tako moći rađati zdrave i jake Hrvate. Fra Šimi je glavno bilo, da se rađaju jaki i zdravi Hrvati. On je zaista predao te u Tomislavgradu opletene čarape od grube pređe gospođi Artukovići.

Još ću neke incidente spomenuti iz opstanka NDH, koji bi još više svjetla mogli baciti na stanje u hercegovačkoj provinciji. Još smo ranije spomenuli provincijala fra Krešu Pandžića i njegovo suzdržano držanje prema novo-osnovanoj hrvatskoj državi. Kad je fra Justin (Rafo) Medić zatražio od fra Kreše, da on (Justin) ide u Zagreb za kapelana dr. Ante Pavelića, ili jednostavno za ustaškog kapelana, fra Krešo mu nije dozvolio niti jedno niti drugo. Fra Justinu-Rafi nije ništa drugo preostalo nego da se sekularizira, postane biskupijski svećenik, što je i učinio. Napustio je franjevački Red i her-

cegovačku franjevačku Provinciju.

Fra Justin-Rafo Medić i fra Dionizije Juričev, član južno-hrvatske franjevačke provincije Sv. Jerke, studirali su teologiju u Sieni, Italiji. Tu su se upoznali s dr. Antom Pavelićem, koji je u tom gradu živio. Fra Dioniziju je njegov provincijal dozvolio, da ide služiti kod Pavelića. Svjetski protuhrvatski tisak pri optuživanju hrvatskih svećenika – posebno franjevaca i njihova tobožnjeg ustašovanja, to su povezivali s ovom dvojicom.

Koliko se sjećam – ali nisam stoposto siguran – da je skoro u isto vrijeme fra Anzelmo Čulina zapitao dozvolu od Provincijala da mu dopusti da bude vojni kapelan. Provincijal nije dao dozvolu. I fra Anzelmo je napustio franjevački Red kao i provinciju i postao biskupijski sve-

ćenik. Znam, da je za vrijeme rata služio kao vojni-ustaški kapelan u Poglavnikovim tjelesnim združenjima.

Međutim, kad je dr. fra Radoslav Glavaš upitao provincijala fra Krešu da mu da dozvolu, da bude pročelnik u ministarstvu bogoslovja, provincijal mu je dopustio bez ikakve poteškoće.

Ta je služba uglavnom spadala na svećenika. Što više, i za vrijeme Karadorđevića Jugoslavije, ta je služba postojala koju je za katoličku Crkvu obnašao bosanski franjevac A. Čičić. Fra Radoslav je stanovao u franjevačkom samostanu na Kaptolu za vrijeme svog službovanja. Početkom svibnja 1945. godine i on se povukao s hrvatskom vladom i vojskom u Austriju. Odatle je povraćen u Zagreb. Tu se vodio tobože neki sudski proces protiv njega i konačno je bio osuđen na smrt strijeljanjem. Za vrijeme svog službovanja u Zagrebu, znao je povjerljivo reći, da mu je žao, da se je ikada upustio u politiku. Bio je uvjeren, da je za nj bila knjiga, studij i pisanje.

Uz fra Radoslava Glavaša još je preuzeo državnu službu – koja je bila potpu-

Katolički svećenici lijepo su se ponijeli prema raspadnutoj jugoslavenskoj vojsci, iako je ona u nekim krajevima počinila zločine nad Hrvatima. Kad su naišli kroz Vitinu, mjesni župnik fra Bono Jelavić pobrinuo se da se prema njima lijepo odnosi i da se puste kućama nakon što prođu novonastali neredi. Poslije su vlast u svoje ruke preuzeli civili.

noma različita od fra Radoslavove – dr. fra Branko Marić, koji je završio konzervatorij u Beču. On je preuzeo službu u sarajevskom Muzeju za etnografiju. On se ovim bavio dok je još bio profesorom na Širokom Brijegu. Već početkom 1945., on je napustio Sarajevo i došao u Zagreb. Tu je živio do povlačenja u svibnju 1945. godine. Odatle je otišao u Sloveniju, a iz Slovenije iza svršetka rata prebacio se preko Kopra u Goricu, Italija. Proveo je par godina u Italiji. Tu je bio zaposlen za fotografranje. Iz Italije je otišao u Madrid, Španjolska. Pred njegovu smrt hercegovačka ga je provincija prebacila u Zürich, Švicarska. U izbjeglištvu je bio usko povezan s dr. Pavelićem i bavio se politikom. Predbacivali su mu, da je postavljao hrvatske izbjegličke vlade.

Hrvatska vlada je tražila od hercegovačke franjevačke provincije, da dodijeli nekoliko fratara koji bi bili ili domobranski ili ustaški vojni kapelani. Provincijal je zadovoljio taj potražnji, imenovavši fra Berislava Mikulića domobranskim vojnim kapelanom, da vodi brigu oko vojne bolnice u južnom logoru, u Mostaru. On je stanovao u samostanu u Mostaru i imao je čin domobranskog satnika. Kasnije je također imenovan vojnim kapelanom fra Dane Čolak. Očito je da je provincijal smatrao da su prvotno biskupijski svećenici pozvani, da budu vojni kapelani, jer su franjevci-redovnici obvezani na zajednički život – »vita communis«. Krajem rata, pred samo povlačenje, još su neki fratri

služili u svojstvu kapelana, kao fra Tugomir Soldo, pa fra Blago Karačić i drugi. Ovi su se brinuli ne samo za duhovne potrebe vojnika nego i civila koji su se zajedno povlačili s vojskom. Dr. fra Vendelin Vasilj i dr. fra Mladen Barbarić bili su zaduženi za izbjeglice u sjevernoj Hrvatskoj. Izbjeglice su stalno pristizale iz južne Hrvatske,

Hercegovački franjevci nisu obnašali ustašku službu, izuzev fra Šime Ančića koji je to prihvatio iz ljubavi prema hrvatskoj državi. Provincijal fra Krešimir Pandžić nešto slično nije dopustio fra Justinu Rafi Mediću pa je morao prijeći u biskupijske svećenike. Međutim, fra Radoslavu Glavašu dopustio je službu pročelnika Odjela bogoštovlja pri Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja u Zagrebu jer je ona spadala na svećenika.

fra Bono Jelavić

pa se moralo brinuti za nje.

Kako se tokom rata, osobito krajem rata, u nekim predjelima Hrvatske ratovalo na čisto hajdučki način, našle bi se harambaše koji bi organizirali svoje čete pa su tako branili sebe i svoje od partizana. To je bila najobičnija samoobrana. Na hajdučke podvige partizana odgovaralo se hajdučki. Tako su partizani napadali veliko selo Rakitno, gdje je bio župnik fra Berto Dragičević. On je organizirao miliciju u svojoj župi, pribavio si nešto oružja, i tako se branio od partizana. Ne znam, koliko je imao milicionara.

Također ne vjerujem, da je za taj podvig tražio dozvolu od provincijala. Čak se proglasio i pukovnikom. Ne znam, da li je sam sebe promovirao u taj čin, ili mu ga je netko zaista dao. Uostalom, ovo ratovanje nije bilo nešto novo na našim terenima, jer su i za vrijeme Bečkih ratova (1683-1696) neki svećenici sudjelovali u borbi

protiv Turaka pri oslobađanju hrvatskih krajeva, kao na primjer fra Luka Imbrišimović, pop Mesić i drugi. Također u prošlom stoljeću u Hercegovini don Ivan Musić (1875-1878) četovao je u istočnoj Hercegovini protiv Turaka i tako sudjelovao pri oslobađanju Bosne i Hercegovine 1878. godine.

Koliko mi je poznato, jedino je fra Dominik Ćorić bio odlikovan od dr. Ante Pavelića. Fra Dominik se desio kao župni pomoćnik u Tomislavgradu, kad su partizani zauzeli taj grad. On je kasnije izbjegao i tako je bio odlikovan. Fra Zlatko Sivrić i fra Damjan Rozić primili su odlikovanje od maršala Tite zbog rada za »bratstvo i jedinstvo«. Po svoj prilici, njima su podijeljena ova odlikovanja zbog spasavanja Srba 1941. godine. U spomenutoj knjizi *Crveni fratar* Branko je Injac ovo napisao za fra Zlatka: »Spasavao je, prema svojim mogućnostima, i od ustaškog noža i četničke kame izlažući i vlastiti život. Uspio je u tom«. Injac je još trebao navesti da je spasavao ljude i od komunista pa bi onda istinu dokraja dorekao.

(Nastavlja se)

dr. fra Ivo Sivrić, *Krvave godine*, ZIRAL, Chicago – Mostar, 1996., str. 180. – 193. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XIII., 2 (25),
Široki Brijeg, 2020., srpanj – prosinac, 2020.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepičca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar;
Korisnik: Hercegovačka franjevačka
provincija;

Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Sa zahvalnošću Bogu dospjeli smo do 25. broja ovoga našega glasila. I puno i malo. Nastaviti nam je nesmanjenim žalom tražiti istinu o ubijenim hercegovačkim franjevcima, ali i istinu o pobijenom vjernom puku Božjem. Bili su zajedno u miru, bili su zajedno u tim nesretnim vremenima, pa kako da ih sada dijelimo!?

Gledajući s ove točke, ponovimo da nije važno koliko će ovaj postupak mučeništva zapravo trajati. Važno je otkriti istinu o svim tim događajima. Ona čak može biti i protiv pobijenih hercegovačkih franjevaca. U stvari, bit ćemo zahvalni ako netko uspije činjenično dokazati da netko od njih nije dostojan mučeničke palme, odnosno časti oltara. Do sada to nismo otkrili. Otkrili smo samo da su nevini, da su ubijani iz mržnje prema vjeri i da su kršćanski primili te posljednje trenutke svoga ovozemaljskoga života. Pred Bogom i ljudima zadaća nam je istražiti i ne zaniijekati sve ono što im ide u prilog i sve ono što im ne ide u prilog. Dosađajne jugokomunističko pisanje o njima samo je teška kleveta bez ikakva dokaza.

Nešto slično očekuje se i na društvenome polju. Iz ideoloških razloga jugokomunisti su nemilosrdno »čistili«, kako to oni vole reći, područje na koje bi došli. Na koga je god pala sjenka da bi im mogao smetati, ostajao bi bez glave. Dokaza o tome svakim je danom sve više i više. To ne mogu zaustaviti ni neki naši odnarođeni političari i povjesničari. Ovi potonji nedavno su potpisali neku deklaraciju

o reviziji povijesti, kao što su neki drugi prije koju godinu potpisali deklaraciju o navodno zajedničkome jeziku Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca. Namjerno su zaboravili da je revizija povijesti u temelju historiografije. A ima među tim potpisnicima onih koji se kite naslovom »profesor povijesti«. Nije žalosno, nego prežalosno.

One države u kojima je zaživjela demokracija nakon komunističke vladavine, davno su takvima stale u kraj. Lustrirale su ih. Išlo je to obično trima smjerovima: sudskim, administrativnim i obrazovnim. Kod nas se tek počelo s ovim posljednjim, a i njega spomenuti i slični žele onemogućiti. Administrativni vid ili sklanjanje s važnih mjesta onih koji su se kompromitirali u prošleme sustavu, kao i sudski pri kojem bi određene trebalo suditi za počinjena zlodjela, kod nas će biti teško provesti. Kao društvo ponovno smo zapali u kaljužu njihove istine. Zbog toga nazadujemo i klizimo prema dnu razvijenih zemalja, iseljavamo se, manje se radamo... Međutim, ne treba se pređavati. Tražimo istinu, gradimo svoju domovinu unatoč svemu.

U ovome duhu nastavljamo dalje. Vjerujemo da će Bog biti uz nas. A vama zahvaljujemo na svoj potpori u vidu molitve, svjedočenja, dokumenata, novčanih priloga... Neka tako i ostane. Vodili nas sve zajedno uvijek samo Božji

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Nagradni natječaj	38
Stratišta	21	Podsjetnik	42
Pobijeni	27	Povijesne okolnosti	47
Glas o mučeništvu	29	Suočavanje s prošlošću	49
Odjek u puku	34	Razgovor	50